

На правах рукопису

УДК 631.151.6:635.1/8

ГАЛЕНКО Олександр Іванович

**ОРГАНІЗАЦІЙНІ ФОРМИ І ЕКОНОМІЧНІ ВЗАЄМОВІДНОСИНИ
В БУРЯКОЦУКРОВОМУ ВИРОБНИЦТВІ**

08.07.02. - Економіка сільського господарства і АПК

Автореферат

**дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата
економічних наук**

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Інституті цукрових буряків Української академії аграрних наук.

Науковий керівник - кандидат економічних наук,
старший науковий співробітник
БОНДАР Володимир Сергійович

Офіційні опоненти - доктор економічних наук, професор
Харківського державного аграрного
університету ім. В. В. Докучаєва
МАРТЬЯНОВ Віктор Павлович
- кандидат економічних наук, доцент
Дніпропетровського державного
аграрного університету
КАРАСЬОВ Ігор Костянтинівич

Провідна установа - Рада по вивченню продуктивних сил
України НАН України.

Захист дисертації відбудеться " 19 " червня 1997 р. о 13 годині на за-
сіданні спеціалізованої вченої ради К.03.03.02. по захисту дисертацій на
здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук при
Дніпропетровському державному аграрному університеті за адресою:
320027, Дніпропетровськ-27, вул.Ворошилова, 25, ауд. 706.

З дисертацією можна ознайомитись в бібліотеці ДДАУ.

Автореферат розісланий " 19 " травня 1997 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої Ради,
кандидат економічних наук, доцент

Макаренко П.М.

1.ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДИСЕРТАЦІЇ

Актуальність дослідження. Удосконалення організаційних форм і економічних взаємовідносин в бурякоцукровому підкомплексі АПК обумовлене з одного боку змістом економічних реформ, що відбуваються в країні, і в зв'язку з цим тісно пов'язане з роздержавленням і приватизацією власності, а з іншого - здійснюється на фоні глибокої економічної кризи, що охопила Україну, в зв'язку з чим суттєво ускладнює економічні умови функціонування галузі в цілому. На жаль взаємовідносини партнерів в бурякоцукровому підкомплексі АПК на сучасному етапі не сприяють високоєфективному використанню потенціалу підприємств, характеризуються відсутністю дієвого ринкового механізму регулювання зв'язків між ними. Багато аспектів економічних взаємовідносин в умовах становлення ринку вимагає поглибленого вивчення і удосконалення, розробки нових концепцій та обґрунтування конкретних рекомендацій для практики. Суттєве удосконалення механізму економічних взаємовідносин господарств, які спеціалізуються на вирощуванні цукрових буряків, з переробними підприємствами, обґрунтування прогресивних форм інтеграції виробництва, виявлення резервів стимулювання обсягів виробництва цукросировини, переробки і реалізації продукції, підвищення її якості являються на даному етапі досить актуальними проблемами.

Вивчення наукової літератури з даної тематики показали, що найбільший внесок в теорію практику організаційно-економічних взаємовідносин в умовах агропромислової інтеграції підвищення ефективності бурякоцукрового виробництва внесли відомі вчені економісти: І.Д.Блата, П.П.Борщевський, В.А.Клюкач, І.А.Ладинський, Ю.П.Лебединський, В.В.Ілюхіна, В.Д.Гончаров, П.І.Гайдуцький, О.М.Шпичак, З.І.Пантелеєва, В.Д.Слюсар, Н.П.Александрова, М.М.Губіна, .П.Паламарчук, А.С.Негроводе, Т.М.Ареф'єв, А.П.Каневський, А.А.Зелінський, П.Р.Маракулін, та інші.

В. Стефаняк
з України

Багато важливих висновків і пропозицій методичного та практичного характеру з проблем організації функціонування різних форм господарювання і з проблем агропромислової інтеграції в бурякоцукровому комплексі витікає з досліджень В.Г.Андрійчука, А.Г.Папцова, М.Ю.Коденської, В.С.Бондаря, М.М. Доценка, В.П.Мартянова.

Однак, майже усі дослідження економічних взаємовідносин та організаційних форм виробництва в попередні роки розглядалися без врахування ринкової системи господарювання, а також без врахування складних процесів приватизації.

Проблема удосконалення організаційно-економічних взаємовідносин в системі бурякоцукрового підкомплексу в умовах ринкової економіки - одна із маловивчених в масштабі країни, а, між тим, вона має велике народно-господарське значення.

Мета і завдання дослідження. Мета дослідження полягає в тому, щоб на основі аналізу і узагальнення раніше існуючих і заново створених організаційних форм та економічних відносин в бурякоцукровому комплексі обґрунтувати і спрогнозувати розвиток найбільш ефективних ринкових організаційних структур, суттєво удосконалити економічні взаємовідносини партнерів по бурякоцукровому підкомплексі АПК на сучасному етапі, дати рекомендації щодо здійснення процесу приватизації підприємств цукрової промисловості і переведення її на ринкові рейки.

У відповідності з метою дослідження були поставлені і вирішувались такі завдання:

- розвиток теоретичних основ і вивчення особливостей організаційно-економічних відносин в бурякоцукровому підкомплексі АПК;
- розробка методичних принципів організації агропромислових формувань по виробництву і переробці цукрових буряків;
- обґрунтування пропозицій з питань приватизації, акціонування і високоефективного функціонування агропромислових формувань по виробництву і переробці цукрових буряків;

- розробка пропозицій щодо механізму регулювання взаємовідносин між бурякосіючими господарствами і цукровими заводами в умовах функціонування асоціацій, акціонерних товариств і інших організаційних формувань;

- удосконалення договірної документації та взаєморозрахунків партнерів по виробництву сировини та цукру;

- розробка пропозицій щодо розвитку і регулювання ринку цукру в Україні.

Предмет і об'єкти дослідження. Для вирішення поставлених завдань використані результати монографічних досліджень, економіко-статистичні дані, які характеризують розвиток буряківництва в колективних, державних та інших сільськогосподарських підприємствах України, а також окремих цукрових заводів, зокрема, асоціації "Київцукор" та "Укрцукор", звітні матеріали конкретних господарств.

Методологічною основою дослідження являються праці вчених-економістів з аграрної економіки, рішення Кабінету Міністрів України, Укази Президента України, постанови Верховної Ради України з питань агропромислової інтеграції, а також з загальних проблем розвитку АПК.

В дисертаційній роботі використані також матеріали науково-практичних конференцій, періодичної преси, методичні рекомендації, розроблені вченими Інституту аграрної економіки Української академії аграрних наук, Всеросійського науково-дослідного інституту цукрових буряків і цукру ім.Мазлумова, Інституту цукрових буряків УААН, а також Науково-дослідного інституту цукрової промисловості та інших інститутів.

В процесі дослідження застосовувались методи: порівняльного аналізу, монографічний, економіко-статистичний.

Наукова новизна і практичне значення роботи. В дисертації на основі системного підходу щодо вивчення бурякоцукрового підкомплексу республіки розроблені основні *принципи обґрунтування* і високоефективного функціонування різних організаційних форм виробництва і переробки цук-

рових буряків; в умовах ринку визначені напрямки здійснення приватизації і акціонування бурякоسیючих господарств і переробних підприємств цукрової промисловості; розроблені принципи вдосконалення договірних відносин буряководів з цукровими заводами щодо переробки цукросировини, розподілення кінцевого продукту між виробниками сировини і переробними підприємствами та ціноутворення на цукросировину. Пропозиції і рекомендації автора щодо удосконалення організаційно-економічних взаємовідносин в сфері виробництва переробки цукрових буряків, приватизації власності дозволять значно поліпшити економічні умови діяльності партнерів по бурякоцукровому підкомплексі України в нових умовах, сприятимуть росту об'ємів виробництва цукрових буряків, поліпшенню їх якості, зниженню затрат на виробництво, підвищенню економічної ефективності бурякоцукрового підкомплексу в цілому.

Окремі положення дисертації щодо приватизації цукрових заводів за участю сільськогосподарських підприємств та економічні стимули за збільшення об'ємів реалізації та якості сировини впроваджені автором на Григорівському цукровому заводі та в інших господарствах Київської області в процесі його приватизації.

На захист виносяться: Удосконалення організаційно-економічних форм виробництва в бурякоцукровому підкомплексі України в період становлення ринкових відносин, а саме: формування та ефективна діяльність інтегрованих агропромислових систем по виробництву і переробці цукрових буряків, пропозиції щодо зміни характеру власності і становлення нових форм виробництва типу закритих та відкритих акціонерних товариств в складі переробних підприємств товаровиробників сировини - сільськогосподарських підприємств та фермерських господарств, рекомендації щодо спільної приватизації цукрових заводів працівниками переробної промисловості та виробниками сировини, застосування нормативного методу визначення собівартості цукросировини і закупівельної ціни на неї.

Основними конкретними питаннями, які виносяться на захист, являються:

- механізм економічних взаємовідносин бурякоцукрових господарств і цукрових заводів в складі інтегрованих агропромислових систем по виробництву та переробці цукрових буряків;
- удосконалення договірних відносин в сфері виробництва і переробки цукросировини, зокрема, удосконалення форми контракту;
- механізм стимулювання збільшення виробництва цукру при договірних відносинах;
 - схема розподілу акцій між виробниками сировини і цукру в процесі приватизації цукрового заводу.
 - встановлення твердої закупівельної ціни на цукросировину за нормативною собівартістю.

Практична цінність результатів досліджень полягає в конкретних рекомендаціях щодо удосконалення організаційно - економічних взаємовідносин в сфері виробництва та переробки цукрових буряків, що при практичному втіленні в життя сприятиме росту виробництва сировини та цукру.

Апробація результатів досліджень. Дисертація підготовлена в Інституті цукрових буряків Української академії аграрних наук у відповідності з планом науково-дослідних робіт лабораторії економіки бурякоцукрового виробництва і є складовою частиною теми: "Обґрунтування прогресивних організаційногосподарських форм виробництва цукрових буряків та економічних взаємовідносин в бурякоцукровому підкомплексі АПК".

Матеріали дисертаційних досліджень апробовані на науково-практичних конференціях, нарадах і семінарах з питань впровадження нових форм виробництва: "Формування, розвиток та розміри фермерських господарств в Україні" (м.Київ, 1992р.), "Стан та перспективи розвитку науки в галузі буряківництва" (м.Київ, 1993р.).

Обсяг і структура дисертації. Дисертація викладена на 166 сторінках машинописного тексту, включає 27 таблиць, 2 схеми, 2 діаграми, має вступ,

три розділи, висновки і пропозиції, список використаної літератури з 120 найменувань і 8 додатків.

У вступі обгрунтовано актуальність теми дослідження, визначено її мету і завдання, предмет і об'єкти дослідження, розглянуто методологію і методику, викладено наукову новизну, практичну і теоретичну цінність одержаних результатів.

У першому розділі - "Теоретичні основи поєднання виробництва цукросировини з її переробкою" - розглянуто питання розвитку інтегрованих зв'язків в бурякоцукровому виробництві, передумови виникнення ринкових відносин у галузі, зміни характеру договірних відносин в нових умовах.

У другому розділі - "Удосконалення організаційно-економічних форм бурякоцукрового виробництва" - викладено результати аналізу виробничої діяльності ряду агропромислових систем по виробництву цукру, дані пропозиції щодо удосконалення їх функціонування, приведені конкретні розрахунки по здійсненню приватизації на Григорівському цукровому заводі і перетворенні його в акціонерне товариство.

Третій розділ - "Удосконалення взаємовідносин партнерів в бурякоцукровому виробництві" - присвячений висвітленню зарубіжного та вітчизняного досвіду в цій справі, удосконаленню механізму приймання та оплати сировини, стимулюванню якості та зниженню собівартості переробки, розробці нормативних витрат на виробництво цукросировини та цукру, розподілу кінцевої продукції та розвитку ринку цукру в Україні.

У заключній частині узагальнено результати дослідження і систематизовано основні висновки і пропозиції.

Декларація особистого внеску дисертанта у розробку наукових результатів.

До основних наукових результатів, що становить особистий здобуток дисертанта і виноситься на захист, належать такі:

- аналіз і обґрунтування основних принципів створення і високоефективного функціонування інтегрованих агропромислових систем по виробництву цукру;
- розробка і здійснення процесу приватизації підприємства цукрової промисловості працівниками цукрових заводів спільно з виробниками цукросировини;
- обґрунтування пропозицій щодо стимулювання кількості і якості продукції;
- удосконалення договірних відносин партнерів бурякоцукрового підкомплексу та введення твердих закупівельних цін на цукросировину.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

В роботі аналізується розвиток процесу агропромислової інтеграції в бурякоцукровому виробництві від початку цукроваріння до наших днів.

Складності даного процесу закономірно обумовили цілий ряд експериментів, які проводились на Україні і в Росії на протязі досить тривалого часу.

Зокрема, в Україні ще в 70-ті роки широко експериментувався такий вид агропромислової інтеграції, як співробітництво цукрових заводів і бурякосіючих господарств, оснований на договорах співдружності і націлений на збільшення виробництва кінцевого продукту. Такий тип інтеграції здійснювався на Гонорівському цукровому заводі Вінницької області, Жашківському Черкаській і Миронівському Київської областей.

З 1987 року розпочався новий експеримент по відпрацюванню економічних взаємовідносин між бурякосіючими господарствами і цукровими заводами на базі трьох агропромислових систем: Жашківської Черкаської області, Лучанської Київської і Еркен-Шахарської Ставропольського краю.

В системах був застосований прогресивний механізм економічних взаємовідносин, який заключався в розподіленні виручки від реалізації цукру між партнерами пропорціонально їх вкладу у виробництво. Досвід Жашківської і Лучанської систем виявився досить прогресивним, його

почали запроваджувати інші цукрові заводи і бурякосіючі господарства, зокрема, Салив'янківська агропромислова система в 1990 році впровадила економічний механізм Лучанської АПС, після чого значно покращила свої економічні показники.

Однак, загальна економічна криза, що виникла в країні, непродуманий стихійний перехід бурякоцукрового підкомплексу до нерегульованих ринкових відносин стали причиною не тільки різкого спаду виробництва сировини та цукру, а й значно знизили цінність практичного досвіду, набутого в діяльності вищезгаданих інтегрованих систем (див. діаграма 1).

Між тим, діяльність таких систем актуальна і зараз, так як вони виявили значну стійкість до кризових явищ. Так, якщо виробництво цукру з 1 гектара в цілому в Україні в 1991-1996 рр. впало на 34%, то в Салив'янківській АПС всього на 7%. За той же час коефіцієнт вилучення піднявся на 11,5 пунктів і досяг рівня 0,78 (див. табл.1).

Діаграма 1.

Цінним є те, що в інтегрованих системах був застосований прогресивний механізм економічних взаємовідносин, який заключається в розподілі виручки від реалізації цукру між партнерами відповідно до їх вкладу в кінцеві результати роботи. При чому в Лучанській АПС випробовувався один механізм розподілу, в Жашківській інший. Однак, в обох системах цукросировина передавалась на переробку на цукрові заводи без оплати. У випадку Лучанської АПС переробка сировини оплачувалась по тарифу за кожну тонну, а товаровиробники ставали власниками продукції переробки - цукру, жому, меляси, брали на себе платежі в бюджет, а в Жашківській розподіл виручки проходив за співвідношенням між нормативною собівартістю виробництва сировини і нормативною собівартістю виробництва цукру за останні 5 років, яке було визначене на рівні 59:41.

Таблиця 1. Основні показники Саливінківської агропромислової системи "Цукор"

Показники	В середньому за 1986-1990рр.	1991	1992	1993	1994	1995
Площа посіву буряків, га	14907	13984	12165	10896	10721	10700
Закуплено буряків всього, тис.тонн	515	423	303	377,5	337,4	380,5
з 1 га, тонн	34,55	30,2	24,9	34,65	31,47	35,56
Цукристість буряків, %	15,95	15,99	17,67	16,10	17,21	16,23
Втрати буряків при зберіганні, %	3,27	3,52	3,60	3,60	4,01	3,60
Втрати цукру, %	4,75	3,69	3,58	3,38	3,87	3,57
Вихід цукру, %	11,20	12,30	14,09	12,72	13,34	12,66
Коефіцієнт вилучення цукру із буряків	0,702	0,769	0,797	0,790	0,775	0,780
Виробництво цукру з 1 га, ц	38,7	37,1	35,1	44,1	42,0	45,0

Практика підтвердила більшу стійкість економічного механізму Лучанської системи, яку потім було запозичено для Саливінківської АПС Київської області та Бужанської - Черкаської. В Жашківській АПС, де собівартість цукросировини була найнижчою в республіці, колективні бурякосіючі господарства втрачали частину прибутків, яка переходила до заводу. Подальші більш чіткі розрахунки показали, що справедливим розподіл виручки мав бути при співвідношенні 66,8:33,2. Досвід роботи всіх систем, що діяли на Україні, в т.ч. і Жашківської, підтвердив незаперечний факт, що при порушенні майнових відносин і несправедливому розподілі загального надбання навіть самі сильні агропромислові системи розпадаються.

При аналізі діяльності агропромислових систем необхідно мати на увазі й ту обставину, що вони функціонували в умовах різкого спаду виробництва в Україні і в цей важкий період не вдалося до кінця вирішити складний клубок протиріч, який постійно існує між буряководами і цукровими заводами.

Останнім часом однією з форм організації вільного сектора міжгалузевих економічних зв'язків в цукровому підкомплексі виступає акціонерна форма взаємовідносин. Але просте акціонування в даному випадку не завжди себе виправдовує. Як показав досвід ряду цукрових заводів, просте акціонування стало малопродуктивним в економічному відношенні. Рівень виробництва на таких заводах не лише не підвищився, а навпаки, намітилася тенденція до його зниження. Просте акціонування реалізує лише початкову ступінь роздержавлення власності. Зміни власника в даному випадку не відбувається. Останнє можливе лише в процесі повної приватизації, тобто шляхом придбання майна або його долі у власність колективом або окремою фізичною особою. З урахуванням зв'язків підприємств переробних галузей АПК, зокрема, цукрових заводів, з виробниками сільськогосподарської сировини, які мають різні форми власності, пріоритетним слід вважати акціонування через приватизацію власності. В 1993-1994 рр. широкого розмаху набула приватизація влас-

ності через оренду з наступним викупом в зв'язку з тим, що більшість переробних підприємств АПК працювало на умовах оренди і оренди з правом наступного викупу.

Процес приватизації власності через оренду з правом викупу з наступним створенням акціонерного товариства закритого типу здійснювався за участю автора на Григорівському цукровому заводі Київської області.

В процесі приватизації Григорівського цукрового заводу було створене закрите акціонерне товариство, до складу якого ввійшли 3452 акціонери, з них 472 працівників заводу, 1826 виробників цукросировини. Розмір статутного фонду на 1.01.1994 р. становив 30328,6 млн.крб., розподіленого на 151644 акції, з яких 85,7% належить працівникам заводу, 8,3% - виробникам сировини і 6,0% іншим особам. Основна частина майна перейшла у власність колективу через оренду з викупом (на суму 25377 млн.крб.), решта на суму 5103 млн.крб. була приватизована через майнові сертифікати та власні кошти.

Процес приватизації і функціонування акціонерного товариства виявив багато протиріч, головним з яких є нееквівалентне врахування інтересів виробників сировини і адміністративний вплив на останніх. Згідно Закону України від 10 липня 1996 року "Про особливості приватизації майна в агропромисловому комплексі" було запропоновано таке становище виправити шляхом перегляду всієї схеми розподілу акцій на новій основі (див. табл. 2).

В плані удосконалення взаємовідносин партнерів в бурякоцукровому виробництві в дисертації також розглянуто досвід інтеграційних процесів в агропромисловому комплексі зарубіжних країн, де однією з форм агропромислової інтеграції являються сільськогосподарські корпорації, що працюють на принципах звичайної акціонерної компанії, а контрактація сировини залишається основною формою її заготівлі. Так, в США практично всі цукрові буряки вирощуються і реалізуються за контрактами, які

заключаються між окремими виробниками, фермерськими кооперативами і цукровими компаніями, яким належать заводи по їх переробці.

В колишніх соціалістичних країнах Західної Європи однією з найбільш розповсюджених форм агропромислової інтеграції в АПК є міжгалузеві зв'язки на основі договірних відносин, а основний інструмент регулювання взаємовідносин - контракт на виробництво і реалізацію цукрових буряків в необхідній кількості і якості.

Таблиця 2. Розподіл акцій між акціонерами Григорівського цукрового заводу

Показники	Фактично		Пропозиція	
	Кількість	%	Кількість	%
Розмір статутного фонду, млн.крб.	30328,6	100	3033	100
Загальна кількість акцій, шт.	151644	100	151644	100
Виділення акцій членам трудового колективу, всього, шт.	130029	85,7	65207	43,0
в тому числі:				
- за майнові сертифікати, шт.	3184	2,1	3184	2,1
- за майно та прибуток орендарів, шт.	12893	83,6	724863	47,8
Виділення акцій сільськогосподарським товаровиробникам, всього, шт.	12558	8,3	77338	51
в тому числі:				
- за майнові сертифікати, шт.	12558	8,3	12558	8,3
- за майно та прибуток орендарів, шт.	-	-	-	-
Виділення акцій іншим акціонерам, шт.	9098	6,0	9098	6,0

На Україні до 1995 року основною формою організації державних заготівель цукрових буряків були закупки на основі договорів контрактації. Механізм закупівель, що діяв у 1993/1994 роках, не забезпечував еквівалентних взаємовідносин з іншими галузями народного господарства,

не давав змоги нагромаджувати кошти для розширеного відтворення, про що свідчать дані таблиці 3.

Перехід бурякоцукрового підкомплексу до ринку по-новому ставить питання про економічні взаємовідносини в даній галузі.

Указом Президента України "Про заходи щодо регулювання аграрних відносин" передбачено значні зміни в економічних умовах при прийманні й переробці цукрових буряків, а самі виробники цукрових буряків мають самостійно розпоряджатися продукцією переробки і свої доходи отримувати через реалізацію цукру, меляси, жому. Переробники цукросировини свої доходи мають отримувати шляхом реалізації послуг по переробці буряків.

Таблиця 3. Недостаток власних оборотних коштів на виробництві цукрових буряків в Україні

Роки	Собівартість тис.крб/т	Ціна реалізації тис.крб/т	Прибуток тис. крб/т	Рівень рентабельності, %	Недостаток власних оборотних коштів	
					тис.крб	%
1990	0,0386	0,050	0,1120	289	—	—
1991	0,0713	0,1149	0,0436	61,2	0,213	29,9
1992	1,235	3,278	2,143	165,0	1,8391	94,1
1993	57,5	156,2	98,8	171,8	54,2	94,3
1994	590,0	1082,1	492,1	83,4	433,6	73,5
1995	3236,0	4276,0	1039,7	32,1	2153,9	66,9

Однак, на практиці даний підхід себе не виправдав. Відбулося подальше значне скорочення виробництва сировини і цукру в Україні. В 1996 році одержано найнижчий урожай коренеплодів - по 18т/га, заготівлі становили 22,8 млн.тонн, виробіток цукру 2800 тис.т. Не дивлячись на це, в країні створився надлишок продукції по причині підризу внут-

рішнього і розпаду зовнішнього ринків. Ряд господарств значно скоротили посівні площі, стоїть проблема закриття ряду цукрових заводів, як збиткових. Кредиторська заборгованість цукрової промисловості за 1996 р. становить 449 млн. грн.

На порядок денний стає питання розробки загальної концепції розвитку бурякоцукрового комплексу, введення державних контрактів на цукросировину, твердих цін на цукор, внутрішніх і зовнішніх квот виробництва.

В даному плані в Україні ведеться значна організаційна, техніко-економічна та правова робота, направлена на повне реформування бурякоцукрового підкомплексу АПК та пристосування його до умов регульованого ринку. В роботі дані розрахунки та пропозиції щодо удосконалення механізму взаєморозрахунків при прийманні та оплаті цукросировини, відпрацьовано договір між акціонерним товариством та сільськогосподарськими підприємствами про спільне вирощування цукрових буряків, приведено аналіз внутрішнього та зовнішнього ринків цукру України, обґрунтовано пропозиції щодо стимулювання кількості і якості сировини. Так, пропонується ввести економічні стимули за збільшення реалізації цукросировини з 1 га порівняно з нормативом та урахуванням фактичної посівної площі звітного року.

Суму доплати пропонується визначати за формулою:

$$C_d = (U_f - U_n) * P_{пф} * K_{вп} * P_n * K_{вз}, \text{ де}$$

C_d - сума доплати за збільшення реалізації цукрових буряків з 1га;

U_f - урожайність цукрових буряків фактична;

U_n - урожайність нормативна

$$U_{ni} = 5,78 * X_i$$

розрахована на основі регресійного аналізу, де

U_{ni} - урожайність нормативна в i -му господарстві;

X_i - середній бал землі, визначений за показником валової продукції в i -му господарстві;

Ппф - фактична посівна площа під цукровими буряками;

Квп - коефіцієнт вилучення цукру плановий;

Пп - плановий прибуток, що має завод на 1 тонні кінцевого продукту;

Квг - коефіцієнт вкладу господарства в підвищення наднормативної частки врожаю, який визначається як співвідношення фактичних затрат заводу і господарства на 1 га посівної площі буряків.

Такий підхід до встановлення стимулів за перевищення наднормативної урожайності змусить обидві зацікавлені сторони: бурякосіючі господарства і цукрові заводи при нинішньому дефіциті бюджетних коштів в Україні шукати власні резерви для покращення справ у галузі.

В плані гарантії виконання зобов'язань по контракту передбачено введення претензійного механізму, що забезпечує цукровим заводам та бурякосіючим господарствам повне відшкодування втраченої вигоди. Сума компенсації визначається за формулою:

$$C_k = O * K_v * P = O_{п} * P, \text{ де}$$

C_k - сума компенсації витрат, викликаних невиконанням договору по кількості і якості сировини;

K_v - нормативний коефіцієнт вилучення цукру;

P - плановий прибуток від реалізації тонни цукру, грн.;

O, O_п - відповідно, об'єм недопоставленого біологічного і недоодержаного заводом цукру в результаті порушення договірних зобов'язань.

Для більш точного визначення втрат дані розрахунки потрібно в кінці сезону цукроваріння скорегувати на фактичний коефіцієнт вилучення цукру і фактичний прибуток від реалізації тонни цукру.

Запропоновані також розрахунки твердої закупівельної ціни на цукросировину на основі нормативної собівартості коренеплодів, визначеної за технологічною картою їх вирощування та збирання.

Таблиця 4. Розрахункова
собівартість та закупівельна ціна 1 тонни цукросировини
при урожайності коренеплодів 35 т/га, гички - 20 т/га

№	Статті витрат	Сумма витрат,грн	%
1	2	3	4
1.	Оплата праці	3,24	6,1
2.	Нарахування на оплату праці	1,65	3,1
3.	Паливно-мастильні матеріали	4,16	7,9
4.	Амортизація	2,00	3,8
5.	Ремонти	3,00	5,7
6.	Насіння	3,43	6,5
7.	Мінеральні добрива	6,05	11,4
8.	Органічні добрива	4,57	8,6
9.	Отрутохімікати	7,87	14,9
10.	Страхові платежі	4,00	7,5
11.	Короткотермінові позики	1,50	2,8
12.	Затрати на перевезення сировини	4,1658	7,9
13.	Загальногосподарські та загально-		
14.	виробничі витрати	4,72	8,9
15.	Інші витрати	2,58	4,9
16.	Всього витрат	52,93	100,0
17.	Рентабельність, 20 %	10,57	
18.	Закупівельна ціна	63,50	

На жаль вирішення глобальних проблем галузі лежить не тільки в межах безпосереднього виробництва, а в сфері політики, макроекономіки, притоку капіталу, відновлення зовнішніх ринків цукру та інших факторів.

Висновки і пропозиції

1. Бурякоцукрове виробництво в останній період в зв'язку з економічною кризою зазнало різкого спаду. Закупки сировини зменшилися з

43 млн.т. в 1986-1990 рр. до 29 млн. тон в середньому за рік в 1991-1995 рр., виробництво цукру відповідно з 5,0 до 3,5 млн. тон, зросла собівартість цукросировини та цукру, виробіток продукту в розрахунку на 1 га становив 22,3 ц/га.

2. В умовах становлення ринкових відносин в бурякоцукровому підкомплексі АПК різко загострилися проблеми реформування власності, пошуку раціональних форм організації виробництва та економічних взаємовідносин між партнерами.

3. Дослідження показують, що кращі можливості збільшення об'ємів і підвищення ефективності виробництва продукції існують в інтегрованих агропромислових системах по виробництву цукру, куди входять цукрові заводи, бурякосіючі господарства їх сировинних зон та інші партнери по виробництву цукру.

Лучанська та Саливінківська АПС по виробництву цукру Київської області, які розпочали свою діяльність в кінці 80-х років засвідчили, що в таких системах найбільш чітко проявляються економічний інтерес партнерів до кінцевих результатів роботи. За роки функціонування обох систем збір і виробіток цукру в розрахунку на один гектар посіву збільшився на 1,03 -1,72 ц/га, коефіцієнт вилучення цукру до 0,72-0,75, грошові надходження господарств на 15-20%. Якщо загальний спад виробництва цукру в Україні за 1991-1996 роки становить 30%, то в АПС всього 5-7% в основному за рахунок скорочення посівних площ.

4. В бурякоцукровому підкомплексі України діє дві протилежні тенденції, а саме:

- посилення галузевого монополізму з характерними ознаками централізації управління виробництвом всіх формуваль та обмеження самостійності господарських суб'єктів;

- виникнення і поширення підприємств нової недержавної власності, для якої характерне сміливе реформування діючої системи, організаційно-

економічного управління, відхід від централізації, широка правова та господарська самостійність.

5. До нових організаційно-економічних форм господарювання відносяться акціонерні товариства та концерни по виробництву цукру, асоціації, агропромислові системи, акціонерні товариства окремих цукрових заводів та об'єднання акціонерних товариств.

6. При створенні акціонерних товариств на базі приватизації цукрових заводів повинен бути застосований такий механізм, який передбачав би можливості придбання акцій господарствами - виробниками сировини на паритетній основі.

7. Механізм взаєморозрахунків між товаровиробниками і цукровими заводами вимагає удосконалення. Наприклад, кількість цукру в сировині слід визначати, виходячи з кількості зданих, а не перероблених цукрових буряків з урахуванням фактичної їх цукристості та нормативних, а не фактичних втрат цукру по зоні заводу або по промисловості та коефіцієнта вилучення цукру.

Фактичні втрати на переробку і фактичні витрати на вирощування цукрових буряків при розподілі цукру між заводами і товаровиробниками співставляти економічно недоцільно і некоректно тому, що це призводить до їх завищення. Для стимулювання ефективності витрат, їх окупності в контракт на переробку сировини необхідно включати стимули зниження витрат, дотримання відповідних нормативів якості.

8. Надзвичайна кризова ситуація в економіці України, монопольний характер цукрової промисловості потребує швидкого технологічного оновлення бурякоцукрового виробництва, зумовлює необхідність сприяти формуванню ринкового середовища в даній сфері шляхом утвердження системи реалізації цукрових буряків як по держзамовленню так і на основі домовленості на давальницьку сировину та вироблення і прийняття нормативних документів по формуванню ринкових фондів цукру. При цьому реалізаційна ціна на замовлені державою цукрові буряки повинна забез-

печувати норму прибутку не меншу, ніж на цукровому заводі і з врахуванням всіх складових виробничого процесу: виробничих фондів, оборотних засобів та вартості землі.

За матеріалами досліджень опубліковано:

1. Бондар В.С., Галенко О.І. Саливінківська агропромислова система "Цукор" //Сахарная свекла - 1993.-N5.-С.2-4.
2. Галенко О.І. Продуктивність бурякового бало-гектара // Стан та перспективи розвитку науки в галузі буряківництва. К., Інститут цукрових буряків УААН, 1993.- С. 122-124.
3. Галенко О.І. Приватизація цукрового заводу // Сахарная свекла - 1994.-N12.-С.2-4.
4. Галенко О.І. Розміри фермерських господарств // Формування, розвиток та розміри фермерських господарств в Україні. К., Інститут аграрної економіки УААН, 1994. -С.169-171.

АННОТАЦІЯ

Галенко Александр Иванович. Организационные формы и взаимоотношения в свеклосахарном производстве.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.07.02.- экономика сельского хозяйства и АПК. Рукопись. Днепропетровский аграрный университет. Днепропетровск. 1997.

Защищает 4 печатных работы.

Изложен теоретический и практический материал по определению методических принципов создания организационных формирований по производству и переработке сахарной свеклы и экономических взаимоотношений между ними.

В результате исследований сделаны предложения по усовершенствованию процесса приватизации, акционирования и функционирования агропромышленных формирований по производству и переработке сахарной свеклы, усовершенствованы договорные отношения свекловодов с

сахарними заводами в умовах ринкової економіки, дані пропозиції по економічному механізму регулювання взаимоотношень свекло-сеючих господарств з сахарними заводами з урахуванням функціонування акціонерних товариств і інших формувань.

ANNOTATION

Alexandr Ivanovich Galenko. Organization forms and economic relationships in beet sugar production.

The thesis for obtaining the degree of a Candidate of economic science for speciality 08.07.02. - agrarian economics and agricultural-industrial complex. A manuscript.

Dnipropetrovsky agrarian University. Dnipropetrovsk. 1997.

There are presented 4 published articles for the defence.

Theoretical and practical materials on defining methodical principles of forming organizational formations for sugar beet production and processing and economical relations between them are presented.

The studies resulted in making suggestions for improvements of the process of privatizing, actioning and functioning of agroindustrial formations for production and processing of sugar beets.

Agreement relations between beet growers and sugar factories under conditions of market economics are improved.

Suggestions for an economic mechanism of regulating relationships of sugar beet farms and sugar factories with consideration of functioning stock companies and other formations are given.

Ключові слова: агропромислова інтеграція, агропромислові формування, приватизація, корпоратизація, акціонування.

435682

АВ 37.791

Автореферат

Відповідальний за випуск П. М. Макаренко

Підписано до друку 16.05.97. Папір друкарський. Офсетний друк. Тираж 100.

Арт-Пресс